

Universiteit Utrecht

**Het Verband tussen Moeilijk Temperament bij Peuters en Ouderlijke Steun; is dit
Genderspecifiek?**

Master's thesis

Second Version

Utrecht University

Master's program Clinical Child, Family and Education Studies

Naam: K.H. Horsselenberg

Studentnummer: 6938922

Thesis supervisor: MSc. C.M. Portengen

Tweede beoordelaar: Dr. M.Verhoeven

Datum: 25-06-2021

Aantal woorden: 4416

MOEILIK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

Samenvatting

In de peuterperiode zijn belangrijke ontwikkelingsopgaven het reguleren van temperament, en het zoeken van nabijheid en steun bij ouders. Dit moet goed doorlopen worden om latere problematiek te voorkomen. Onderzoek heeft zich tot nu toe vooral gericht op het verband tussen moeilijk temperament en ouderlijke steun, en minder op de rol van het geslacht van het kind in dit verband. Vandaar dat de huidige studie antwoord geeft op de vraag “*Is er een verband tussen moeilijk temperament van peuters en ouderlijke steun en verschilt dit verband voor jongens en meisjes?*”. Deelnemers zijn geselecteerd uit een eerdere studie, met als inclusiecriteria het opvoeden van een kind tussen 1,5-4 jaar, en diende er gerapporteerd zijn over het temperament van het kind. De analyses zijn uitgevoerd voor ouders (95 moeders en 92 vaders) van 96 kinderen. Ouderlijke steun is gemeten met de vragenlijst *Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire* en moeilijk temperament met de vragenlijst *Early Children’s Behavior Questionnaire*. De resultaten toonden aan dat er geen verband is tussen moeilijk temperament van een peuter en de ouderlijke steun vanuit vaders en moeders. Dit is ook na het toevoegen van de interactieterm voor zowel jongens als meisjes niet gevonden. Aanbevolen wordt om vervolgonderzoek te doen naar het verband tussen moeilijk temperament en ouderlijke steun bij oudere kinderen, om problemen bij het kind op latere leeftijd te voorkomen of te verminderen.

Sleutelwoorden: moeilijk temperament, ouderlijke steun, peuters, genderverschillen

Abstract

During the toddler period, important developmental tasks are to regulate temperament, and to seek affection and support from parents. This must be followed carefully to avoid problems later in life. Research so far has focused mainly on the association between difficult temperament and parental support, and less on the role of the child's gender in this regard. The present study provides insights in the research question *“Is there a relationship between difficult temperament of toddlers and parental support and is this relationship different for boys and girls?”*. Participants were selected from a previous study, with the inclusion criteria of raising a child between 1.5-4 years of age, and reporting about the child's temperament. The analyses were performed for parents (95 mothers and 92 fathers) of 96 children. Parental support was measured with the *Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire* and difficult temperament with the *Early Children's Behavior Questionnaire*. The current study shows that there is no relationship between a toddler's difficult temperament and the parental support provided by fathers and mothers. Such a correlation was also not found after adding interaction term for gender. It is recommended that further research focuses on the association between difficult temperament and parental support in older children, to prevent or reduce problems for the child later in life.

Keywords: difficult temperament, parental support, toddlers, gender differences

Het verband tussen moeilijk temperament bij peuters en ouderlijke steun; is dit genderspecifiek?

De peuterleeftijd is een belangrijke periode voor de ontwikkeling van het kind. In deze periode beginnen kinderen zichzelf te ontdekken en gaan ze zich positioneren ten opzichte van leeftijdsgenoten (Spanjaard & Slot, 2015). Daarnaast worden genderverschillen zichtbaar, zoals een ruwe manier van spelen bij jongens, en gevoeligheid bij meisjes. Ook is het formeren van zelfregulatie in deze periode een belangrijke ontwikkelingsopgave, waarbij het temperament van invloed is op hoe een kind zichzelf kan reguleren (Spanjaard & Slot, 2015). Daarnaast staat in deze periode het zoeken van nabijheid en steun bij ouders centraal (Havighurst, 1948; Spanjaard & Slot, 2015). De steun van ouders is belangrijk voor een kind met een moeilijk temperament, omdat blijkt dat moeilijk temperament in combinatie met weinig ouderlijke steun voorspellers zijn van externaliserende en internaliserende problematiek in de basisschoolleeftijd (Posner & Rothbart, 2018).

Het is van maatschappelijk belang dat onderzoek gedaan wordt naar het moeilijke temperament van peuters en ouderlijke steun. Hierdoor kunnen interventies ontwikkeld worden die een bijdrage kunnen leveren aan opvoedingsproblematiek, zoals een moeilijk temperament bij peuters. Dit is van belang om ontwikkeling van problemen bij het kind te voorkomen, zodat er op lange termijn minder gespecialiseerde hulp nodig is (Posner & Rothbart, 2018; Pitzer et al., 2009). Daarbij is het van belang dat genderverschillen meegenomen worden, aangezien vanaf de peuterleeftijd genderspecifiek gedrag tot uiting komt (Delfos, 2011). Het is dus relevant om te onderzoeken of er een verband is tussen moeilijk temperament van jongens en meisjes, en de ouderlijke steun die geboden wordt.

Temperament

Temperament wordt gedefinieerd als individuele verschillen van het kind in reactiviteit en zelfregulatie (Putnam & Rothbart, 2006; Rothbart, 1981; Rothbart & Rueda, 2005). Reactiviteit verwijst naar opwinding, de manier waarop kinderen hun emoties uiten en hoe impulsief en actief een kind is. Zelfregulatie omschrijven zij als het vermogen om een impulsieve en overheersende reactie, zoals woede, af te remmen, of juist een passende reactie, zoals concentratie, te activeren. Hierdoor is het mogelijk is om gedrag en emoties te reguleren (Putnam & Rothbart, 2006; Rothbart, 1981; Rothbart & Rueda, 2005).

Er kan onderscheid gemaakt worden tussen makkelijk en moeilijk temperament (Gartstein & Rothbart, 2003; Putnam et al., 2006). Kinderen met een makkelijk temperament zijn vaak flexibel, vrolijk en kunnen zichzelf goed onder controle houden, waardoor ze

MOEILIKJ TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

bijvoorbeeld beter hun aandacht kunnen behouden (Gartstein & Rothbart, 2003; Putnam et al., 2006). Daarentegen worden kinderen met een moeilijk temperament gekarakteriseerd door een negatieve stemming, gebrek aan aanpassingsvermogen en een hoog activiteitsniveau (Bates, 1989; Thomas & Chess, 1977). Ook hebben zij vaak een lagere frustratietolerantie, lagere regulatiecapaciteit en kunnen zij moeilijk omgaan met veranderingen (Gartstein & Rothbart, 2003; Putnam et al., 2006). Door deze kenmerken lopen kinderen extra risico op het ontwikkelen van externaliserende en internaliserende problematiek op latere leeftijd (Posner & Rothbart, 2018). Huidig onderzoek richt zich op het moeilijke temperament van peuters in relatie tot ouderlijke steun.

Ouderlijke Steun

Met de term ouderlijke steun wordt verwezen naar het opvoedgedrag van de ouder. Ouderlijke steun is de mate waarin ouders sensitief, responsief en affectief reageren op hun kinderen (Verhoeven et al., 2016). Een voorbeeld is dat wanneer een kind huilt, de ouder het kind troost met een knuffel (affectief), begripvol reageert op het kind (sensitief) en kan inspelen op de behoeften van het kind en kan helpen de emoties te reguleren (responsief) (Verhoeven et al., 2016). Ouderlijke steun is belangrijk voor de ontwikkeling van het kind (Bowlby, 1969). Volgens de hechtingstheorie van Bowlby hebben kinderen een grotere kans zich gezond te ontwikkelen en de omgeving te exploreren wanneer ouders een veilige en ondersteunende omgeving creëren. Daarnaast wordt uit de ouderlijke acceptatie-afwijzingstheorie (Rohner et al., 2005) duidelijk dat een hoge mate van acceptatie en ouderlijke steun geassocieerd is met positieve ontwikkelingsuitkomsten van het kind (Davidov & Grusec, 2006; Rohner et al., 2005; Verhoeven et al., 2010).

Moeilijk Temperament en Ouderlijke Steun

De goodness-of-fit hypothese beweert dat een bepaald temperamentprofiel beïnvloed wordt door zowel biologische aanleg, als de omgeving van het kind (Avant et al., 2011; Thomas & Chess, 1977). Deze combinatie speelt volgens hen een rol in de wijze waarop het temperament zich uit en welk gedrag vertoond wordt. Onderzoek wijst uit dat een kind met een makkelijk temperament meer kans heeft om ondersteunend ouderschap te ontvangen, terwijl een kind met een moeilijk temperament irritatie opwekt en eerder negatief ouderschap uitlokt (Amicarelli et al., 2018; Putnam, 2002). Verschillende studies stellen dat een moeilijk temperament bij het kind zorgt voor minder ouderlijke steun (Assher & Paulussen-Hoogeboom, 2005; Laukkanen et al., 2014; Paulussen-Hoogeboom, 2007). Er zijn diverse mogelijke verklaringen voor dit verband.

MOEILIJK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

Ten eerste zouden ouders met irritatie en teleurstelling reageren op kinderen met een moeilijk temperament, waardoor ze zich verzetten tegen het gedrag, in plaats van dat ze ouderlijke steun bieden (Bryan & Dix, 2009). Ten tweede blijkt uit onderzoek dat een moeilijk temperament bij het kind ertoe leidt dat moeders zich gekwetst voelen (Walling et al., 2007). Daarnaast krijgen moeders het gevoel dat zij de controle verliezen in de interactie met hun kinderen (Bugental & Lewis, 1999). Dit heeft negatieve gevolgen voor het welzijn van moeders, waardoor ze minder steun kunnen bieden aan hun kind (Bryan & Dix, 2009). Kortom, het ondersteunen van een kind met een moeilijk temperament is een speciale uitdaging in het ouderschap en kan ouders vatbaarder maken voor minder optimale opvoedingsstijlen en minder steun (Laukkanen et al., 2014). Er zijn dus diverse verbanden gevonden tussen moeilijk temperament en ouderlijke steun.

Geslacht

Het geslacht van het kind is een belangrijke factor voor zowel het temperament van het kind als voor de ouderlijke steun. Onderzoek geeft weer dat meisjes over het algemeen vaker positief en ondersteunend worden opgevoed, terwijl jongens strenger worden gedisciplineerd (Olino et al., 2013). Daarnaast blijkt dat jongens vaker een moeilijk temperament hebben dan meisjes (Olino et al., 2013). Vanuit de biologische benadering zijn er genetische verschillen tussen jongens en meisjes, welke zijn geïntegreerd in opvattingen binnen de samenleving (Delfos et al., 2011). Zo worden eigenschappen als actief, agressief en assertief toegeschreven aan jongens (Else-Quest et al., 2006). Daarentegen worden eigenschappen als angstig, lief en onderdanig aan meisjes toegeschreven (Else-Quest et al., 2006).

Uit onderzoek blijkt dat weinig ouderlijke steun vaker voorkomt bij meisjes met een moeilijk temperament, dan bij jongens met een moeilijk temperament (Bryan & Dix, 2021; Paulussen-Hoogeboom, 2007). Kenmerken van een moeilijk temperament zoals frustratie en activiteit, zijn meer passend bij de verwachtingen hoe jongens zich horen te gedragen, dan bij hoe meisjes zich horen te gedragen (Bryan & Dix, 2021). Hierdoor wordt moeilijk temperament meer gesteund bij jongens en minder goed verdragen bij meisjes (Bryan & Dix, 2021; Sanson & Rothbart, 1995). Ook blijkt dat de meeste onderzoeken minder acceptatie en steun vinden bij het vertonen van prikkelbaarheid en negatief affect als onderdeel van moeilijk temperament bij meisjes, dan bij jongens (Putnam et al., 2002). Tegengesteld blijkt dat wanneer meisjes angst laten zien als onderdeel van moeilijk temperament, ouders hen juist meer steun bieden (Bryan & Dix, 2021). Dit is omdat ze geen boosheid en teleurstelling

MOEILIK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

voelen maar medelijden en begrip (Bryan & Dix, 2021).

Desalniettemin suggereren resultaten uit verschillende onderzoeken gemengde bewijzen voor de rol van geslacht in de relatie tussen moeilijk temperament en ouderlijke steun. Onderzoek van Woodward et al. (2018) toont namelijk aan dat er geen verschil is voor jongens en meisjes in ouderlijke steun die zij ontvangen, wanneer er gecontroleerd wordt voor het temperament van het kind. Ook resulteert onderzoek van Laukkanen et al. (2014) geen verschil voor jongens en meisjes in de relatie van moeilijk temperament en minder ouderlijke steun. Deze resultaten geven weer dat er inconsistentie is in de rol van geslacht op de relatie tussen moeilijk temperament en ouderlijke steun.

De huidige studie

Het doel van de huidige studie is onderzoeken hoe moeilijk temperament van peuters gerelateerd is met ouderlijke steun en of deze relatie anders is voor jongens dan voor meisjes. Gebleken is dat moeilijk temperament en ouderlijke steun gerelateerd zijn aan elkaar. Echter, laten verschillende onderzoeken naar deze relatie inconsistente resultaten zien en zijn ze vooral gericht op steun van moeders. Daarnaast variëren de onderzoeken in steekproeven met verschillende context- en meetkenmerken, wat wisselende resultaten oplevert (Paulussen-Hoogbeem et al., 2007). Tevens wordt inconsistentie waargenomen ten aanzien van de rol van het geslacht op deze relatie. Om helderheid en verduidelijking te creëren heeft huidig onderzoek als doel om een antwoord te formuleren op de volgende vraag:

Is er een verband tussen moeilijk temperament van peuters en ouderlijke steun en verschilt dit verband voor jongens en meisjes?

Op basis van eerdere studies wordt verwacht dat (1) een moeilijker temperament bij peuters geassocieerd is met minder ouderlijke steun (Laukkanen et al., 2014; Paulussen-Hoogbeem, 2007). Daarnaast wordt verwacht dat (2) jongens minder ouderlijke steun krijgen dan meisjes (Olinio et al., 2013). Ten slotte is de verwachting (3) dat het negatieve verband tussen moeilijk temperament en ouderlijke steun sterker is voor meisjes dan voor jongens (Bryan & Dix, 2021; Putnam et al., 2002).

Methode

Voor huidig onderzoek is gebruik gemaakt van de bestaande dataset van het onderzoek *Opvoeden: hoe doen ouders dat in Nederland?* (Verhoeven et al., 2017). Dit onderzoek had als doel de opvoedingskenmerken van vaders en moeders van jonge kinderen (0-6 jaar) in kaart te brengen. Hierdoor was het mogelijk om vragen te beantwoorden omtrent de opvoeding van ouders en de ontwikkeling van jonge kinderen. Participanten zijn benaderd via

MOEILIK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

kinderdagverblijven, peuterspeelzalen, scholen en het eigen netwerk middels een wervingsbrief.

Onderzoeksgroep

De oorspronkelijke participanten waren 893 ouders, bestaande uit vaders en moeders van hetzelfde gezin. In het huidige onderzoek is gebruik gemaakt van een selectie uit deze steekproef, namelijk 192 ouders waarvan 96 vaders en 96 moeders. Twee inclusiecriteria hierbij waren ten eerste dat de kinderen van de geselecteerde ouders tussen de anderhalf en vier jaar oud waren ($M_{\text{leeftijd}} = 27$ maanden, $SD = 5.36$). Ten tweede diende er gerapporteerd te zijn over het temperament van het kind. Er is gerapporteerd over 96 kinderen, waarvan 44 jongens, 51 meisjes en van 1 kind ontbraken de gegevens over geslacht. De leeftijd van ouders was tussen de 23 en 47 jaar, met een gemiddelde leeftijd bij vaders 35.3 jaar ($SD = 4.69$) en bij moeders 33.1 jaar ($SD = 4.09$). In de steekproef zijn de volgende opleidingsniveaus vertegenwoordigd door vaders: hbo/universitair bachelor geschoolden (37.5%), havo/vwo/mbo (31.3%), universitaire master (17.7%) en vmbo (9.4%). De vertegenwoordigde opleidingsniveaus door moeders zijn: hbo/universitair bachelor geschoolden (47.9%), havo/vwo/mbo (30%), universitaire master (17.7%), vmbo (2.1%) en geen voltooide opleiding (1%). Ten slotte hadden 82.3% van de vaders een Nederlands nationaliteit en van 17.7% ontbraken de gegevens. Bij moeders hadden 87.5% een Nederlands nationaliteit en van 12.5% ontbraken de gegevens.

Procedure

Er is een gemaks-steekproef uitgevoerd waarbij ouders interesse voor deelname konden aangeven via mailcontact of door het inleveren van een antwoordstrookje (bijgevoegd bij de wervingsbrief) bij Marjolein Verhoeven. Na de aanmelding hebben ouders het toestemmingsformulier ondertekend waarna zij een vragenboekje invulden, afgestemd op de leeftijd van het kind. De ingevulde vragenboekjes zijn teruggestuurd naar de onderzoekers en door studenten in SPSS verwerkt. Gegevens zijn gepseudonimiseerd met een ID-nummer. Voor de huidige studie is een selectie gemaakt van vragenlijsten, en van demografische gegevens over ouders en kinderen welke worden beschreven in de resultaten.

Meetinstrumenten

Ouderlijke steun. Ouderlijke steun was gemeten met de Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire (CECPAQ; Verhoeven et al., 2016). De CECPAQ is een opvoedingsvragenlijst voor ouders met kinderen (1-5 jaar) en bevat gedragingen in de vijf domeinen van het ouderschap namelijk, steun, structuur, stimulatie, positieve discipline en

MOEILIK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

harde discipline. Voor huidig onderzoek zijn alleen resultaten van 1.5 tot 4 jarigen meegenomen. Om de mate van ouderlijke steun te meten zijn 13 items van de schaal ‘steun’ opgenomen in de analyse. Deze items zijn onderverdeeld in sensitiviteit, responsiviteit en affectie. Voorbeelditems zijn *“Ik weet heel goed wat mijn kind wil of voelt (sensitiviteit)”*, *“Ik ben goed in staat de aandacht van mijn kind te trekken (responsiviteit)”* en *“Ik knuffel, kus en omarm mijn kind zonder speciale reden (affectie)”*. De antwoordmogelijkheden bestonden uit een 6 punts-Likertschaal (1=nooit tot 6=altijd) waarbij ouders konden invullen in hoeverre zij het beschreven gedrag herkennen bij zichzelf. Een hogere score op de subschaal ‘support’ gaf weer dat ouders een hogere mate van ouderlijke steun bieden. Er is goede ondersteuning gevonden voor de validiteit en de interne consistentie van de CECPAQ en daarbij heeft de schaal steun een goede interne consistentie ($\alpha = 0.86$ bij moeders en $\alpha = 0.88$ bij vaders) (Verhoeven et al., 2016). In de huidige steekproef was de betrouwbaarheid van de subschalen beoordeeld van twijfelachtig tot goed (Sensitiviteit $\alpha = 0.69$ bij moeder en $\alpha = 0.77$ bij vader, Responsiviteit $\alpha = 0.80$ bij moeder en $\alpha = 0.82$ bij vader en Affectie $\alpha = 0.70$ bij moeder en $\alpha = 0.81$ bij vader) en was de hoofdschaal ouderlijke steun moeders goed ($\alpha = 0.82$) en ouderlijke steun vaders acceptabel ($\alpha = 0.72$).

Moeilijk temperament. Moeilijk temperament is gemeten met de Early Childhood Behavior Questionnaire short form ECBQ (Putnam et al., 2006). Dit is een gedragsvragenlijst gericht op kinderen tussen 1.5 en 4 jaar oud ingevuld door ouders. De ECBQ-Short Form vergt minder tijd van de ouders en is daarom efficiënter voor onderzoeksdoeleinden. Ouders beoordelen gedrag van het kind op een 7 punts-Likertschaal (1=nooit tot 7=altijd) met een extra antwoord optie met ‘niet in de situatie gezien’. De ECBQ bestaat 55 items die over 9 schalen verdeeld worden. Huidig onderzoek gebruikte 5 schalen over temperament die samen moeilijk temperament vormen. Dit zijn de domeinen activiteit, frustratie, impulsiviteit, controleren van emotionele reacties en troostbaarheid. Een hoge score betekende een moeilijk temperament, hiervoor zijn er items gehercodeerd. Voorbeeldvragen zijn: *“Zat uw kind stil? (Activiteit)”* en *“Raakte uw kind snel geïrriteerd (Frustratie)”*. De interne consistentie en criteriumvaliditeit van de vragenlijst zijn onderzocht en als voldoende beoordeeld (Rothbart et al., 2001; Putnam & Rothbart, 2006). Onderzoekers hebben de ouderlijke rapportages over temperament vergeleken met observaties van temperament vonden overeenkomsten, en de constructvaliditeit blijft consistent in verschillende groepen (Stępień-Nycz et al., 2017). De betrouwbaarheid van schaal moeilijk temperament binnen de steekproef was acceptabel ($\alpha = 0.70$ bij moeders en $\alpha = 0.70$ bij vaders).

MOEILIK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

Geslacht. In de analyse is ook het geslacht van het kind meegenomen. Dit hadden ouders ingevuld bij demografische gegevens.

Analyse

Voor de analyse is gebruik gemaakt van het programma IBM SPSS Statistics (Versie 26). De onafhankelijke variabele voor de analyses was moeilijk temperament en de afhankelijke variabele ouderlijke steun. Eerst zijn enkele items van de ECBQ omgepoold. Voorafgaand aan de analyses zijn de assumpties van normaliteit, lineariteit en homoscedasticiteit gecontroleerd. Vervolgens zijn alle variabelen gecentreerd rondom het gemiddelde, om multicollineariteit te verkleinen. Er werd gebruik gemaakt van een hiërarchische regressieanalyse. Om het verband tussen een moeilijk temperament bij peuters en een hogere of lagere score van ouderlijke steun te toetsen, zijn in het eerste blok moeilijk temperament en het geslacht van het kind als onafhankelijke variabelen toegevoegd. Ouderlijke steun is als afhankelijke variabele toegevoegd. De analyse is tweemaal uitgevoerd, eenmaal voor vaders en eenmaal voor moeders. In de tweede stap is gekeken of de relatie tussen temperament en ouderlijke steun anders was voor zonen dan voor dochters, door in deze stap een interactievariabele tussen moeilijk temperament en geslacht toe te voegen. Ook deze analyse is apart voor vaders en moeders uitgevoerd.

Resultaten

Data-inspectie en beschrijvende statistieken

Het aantal missende waarden in de onderzoeksgroep voor ouderlijke steun van moeders was 1 ($n = 95$), en het aantal missende waarden voor vaders was 4 ($n = 92$), welke niet zijn meegenomen in de analyses.

Voorafgaand aan de analyses zijn de assumpties getoetst behorend bij een multiële regressieanalyse. Hierbij is gevonden dat de variabelen ouderlijke steun en moeilijk temperament normaal verdeeld waren. Uitbijters zijn geïdentificeerd met behulp van Cook's distance (<1) waaruit bleek dat er geen uitbijters waren in de data. Aan de assumpties van homoscedasticiteit en lineariteit was voldaan. Er is gecentreerd om multicollineariteit te voorkomen. De assumptie van multicollineariteit is niet geschonden ($VIF = 1.002$).

In tabel 1 zijn de gemiddelden, standaarddeviaties en het bereik van scores weergegeven. De gemiddelden van ouderlijke steun en moeilijk temperament zijn bepaald voor jongens ($n = 44$) en meisjes ($n = 51$). Een verschil in de mate van moeilijk temperament tussen jongens en meisjes is onderzocht met een t -toets. Hierin kwam naar voren dat er geen significant verschil was tussen jongens en meisjes in moeilijk temperament ($t(93) = -0.42, p$

MOEILIJK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

= .675). Om een verschil te onderzoeken in de ouderlijke steun die jongens en meisjes van ouders ontvangen, is in de volgende alinea een regressie analyse uitgevoerd.

Tabel 1

Beschrijvende Statistieken voor Jongens en Meisjes voor Ouderlijke Steun Moeders en Vaders en Moeilijk Temperament

Variabele	Jongens <i>M (SD)</i>	Jongens Bereik	Meisjes <i>M (SD)</i>	Meisjes Bereik
Ouderlijke steun moeders	4.98 (0.43)	4.23-6.00	5.10 (0.50)	3.73-6.00
Ouderlijke steun vaders	4.72 (0.40)	3.68-5.52	4.78(0.51)	3.43-5.73
Moeilijk temperament	3.40 (0.59)	2.28-4.62	3.44 (0.45)	2.66-4.41

Noot. *M* = gemiddelde, *SD* = standaarddeviatie.

Verband moeilijk temperament, geslacht en ouderlijke steun

Een hiërarchische regressieanalyse is gebruikt om te kijken of er een verband bestaat tussen moeilijk temperament als onafhankelijke variabele en ouderlijke steun als afhankelijke variabele, te zien in tabel 2. In stap 1 bleek een niet-significant verband tussen moeilijk temperament van het kind en ouderlijke steun van vaders ($R^2 < .01$, $p = .626$). Ook bleek een niet-significant verband tussen geslacht kind en ouderlijke steun vaders ($R^2 < .01$, $p = .540$). Daarnaast bleek in stap 1 voor moeders een niet-significant verband tussen moeilijk temperament en ouderlijke steun ($R^2 = .03$, $p = .343$). Tevens bleek een niet-significant verband tussen geslacht kind en ouderlijke steun moeders ($R^2 = .03$, $p = .169$). Deze resultaten geven weer dat er geen verband is tussen een moeilijker temperament en minder ouderlijke steun voor beide ouders. Er is ook geen verband tussen geslacht en de mate van ouderlijke steun voor beide ouders.

Verband tussen moeilijk temperament en ouderlijke steun met geslacht als moderator

In stap 2 is de interactieterm Moeilijk temperament x Geslacht Kind toegevoegd voor vaders en moeders om te kijken of het geslacht van het kind modereert op het verband van moeilijk temperament en ouderlijke steun. Het totale model bleek niet-significant bij vaders ($R^2 < .01$, $p = .792$). Ook bleek het totale model niet significant bij moeders ($R^2 = .04$, $p =$

MOEILIK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

.415). Het toevoegen van de interactieterm in stap 2 zorgde niet voor een significante verbetering van het model, zowel niet voor vaders ($\Delta R^2 < .01$, $p = .792$) als voor moeders ($\Delta R^2 = < .01$, $p = .415$). Dit betekent dat het verband tussen moeilijk temperament en ouderlijke steun niet gemodereerd wordt door het geslacht van het kind, en dus niet significant anders is voor jongens dan voor meisjes.

Tabel 2

Regressiemodel Moeilijk Temperament en Ouderlijke Steun van Vaders en Moeders met Geslacht als moderator

	Ouderlijke steun vaders					Ouderlijke steun moeders				
	<i>B</i>	β	R^2	ΔR^2	<i>p</i>	<i>B</i>	β	R^2	ΔR^2	<i>p</i>
Stap 1			<.01	<.01	.748			.03	.03	.262
Geslacht kind	.06	.07			.540	.12	.14			.169
Moeilijk temperament	<-.01	-0.5			.626	<-.01	-.10			.343
Stap 2			<.01	<.01	.792			.04	<.01	.415
Geslacht kind	-.11	-.12			.868	.60	.70			.311
Moeilijk temperament	<.01	-.08			.589	<-.01	-.03			.834
Moeilijk temperament * geslacht kind	<.01	-.19			.792	<-.01	-.57			.415

Noot. Vaders $n = 92$, Moeders $n = 95$.

Discussie en Conclusie

Deze studie onderzocht de relatie tussen moeilijk temperament van een peuter en de ouderlijke steun, door cross-sectionele data te analyseren van de studie ‘Opvoeden in Nederland’. Het doel van huidig onderzoek was onderzoeken of er een verband was tussen moeilijk temperament van het kind en ouderlijke steun, en of deze relatie werd gemodereerd door het geslacht van het kind. Er is reeds literatuur bekend dat weergeeft dat een moeilijk temperament bij het kind de ouderlijke steun beperkt. Daarnaast blijken er verschillen te zijn

MOEILIK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

in ouderlijke steun en in temperament voor jongens en meisjes. Desondanks is nog er nog weinig bekend over de gezamenlijke relatie tussen deze factoren, waardoor het huidig onderzoek nieuwe inzichten manifesteert.

De resultaten toonden aan dat er geen verband is tussen moeilijk temperament van een peuter en de ouderlijke steun die geboden wordt. Deze resultaten zijn niet in overeenstemming met de verwachting dat een moeilijker temperament geassocieerd is met minder ouderlijke steun, waardoor hypothese 1 verworpen wordt. Ook hypothese 2 wordt verworpen omdat er geen verband is gevonden tussen geslacht en ouderlijke steun, waardoor de verwachting dat jongens minder ouderlijke steun krijgen dan meisjes niet is bevestigd. Na het toevoegen van geslacht is een verband tussen moeilijk temperament en ouderlijke steun ook zowel voor jongens als meisjes niet gevonden. Hypothese 3 wordt dan ook verworpen, meisjes met een moeilijk temperament ontvangen niet meer of minder ouderlijke steun dan jongens met een moeilijk temperament.

Dat er in huidig onderzoek geen relatie is gevonden tussen moeilijk temperament en ouderlijke steun kan mogelijk verklaard worden doordat een groot deel van de ouders in de steekproef een bovengemiddeld bruto inkomen en een HBO of Universitair opleidingsniveau heeft. Uit de literatuur blijken dit protectieve factoren voor het bieden van ouderlijke steun waarbij deze ouders veerkrachtig zijn en beter om kunnen gaan met moeilijk gedrag van het kind, vanwege een groter reflecterend vermogen (Black & Lobo, 2008; Tang et al., 2021). Hierdoor kunnen zij het moeilijke temperament als minder belastend ervaren en het relativeren, waardoor zij mogelijk geen verschillen in steun rapporteren. Wellicht heeft dit de resultaten beïnvloed want dit is een groot verschil wanneer er vergeleken wordt met andere onderzoeken die wel een verband vonden, maar een groter aantal laagopgeleide moeders of ouders in hun steekproef gebruikten (Asscher & Paulussen-Hoogeboom, 2005; Zimmer-Gembeck & Thomas, 2010).

Ten tweede is er binnen het onderzoeksveld veel verschil in hoe de term moeilijk temperament omschreven wordt. In huidig onderzoek wordt moeilijk temperament gebaseerd op kenmerken als activiteit, frustratie, impulsiviteit, controleren van emotionele reacties en troostbaarheid. Deze kenmerken worden misschien als minder hevig of belastend ervaren door ouders in de opvoedsituatie, dan wanneer onder moeilijk temperament bijvoorbeeld alleen frustratie wordt verstaan (Bates, 1989; Thomas & Chess, 1977). Eerder onderzoek toonde bijvoorbeeld wel samenhang aan tussen moeilijk temperament en minder ondersteunend opvoedgedrag, maar focuste enkel op 'boosheid' als onderdeel van moeilijk

MOEILIK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

temperament (Asscher & Paulussen-Hoogeboom, 2005). Mogelijk verklaard dit waarom moeilijk temperament in huidig onderzoek niet samenhangt met minder ouderlijke steun.

Dat er uit dit onderzoek geen verschillen blijken in de mate van ouderlijke steun voor jongens en meisjes kan mogelijk verklaard worden doordat de steekproef van huidig onderzoek, met uitzondering van één ouder, uit enkel ouders met een Nederlandse nationaliteit bestaat. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat ouders in Nederland met een Chinese, Turkse of Marokkaanse nationaliteit vaak verschillend omgaan met jongens en meisjes, waarbij meisjes meestal hechter onderdeel zijn van het gezin en meer steun ontvangen, terwijl jongens zelfstandiger moeten zijn (Pels & Gruijter, 2005; Pels & Nijsten, 2003). Dat deze verschillen in ouderlijke steun niet zijn gevonden kan te maken hebben met de Nederlandse cultuur die individualistisch is, waardoor ouders kijken naar het specifieke kind, en niet naar culturele afspraken hoe je een jongen of meisje moet benaderen (Triandis, 1998).

Sterke kanten

Het huidige onderzoek is een aanvulling op de bestaande literatuur over temperament en ouderlijke steun omdat zowel vaders als moeders zijn meegenomen in de analyses. Veel van de reeds uitgevoerde onderzoeken focusten zich alleen op moeders (Asscher & Paulussen-Hoogeboom, 2005; Laukkanen et al., 2014). Doordat de analyses ook nog voor vaders en moeders apart zijn uitgevoerd wordt er naast het huidige antwoord op de hoofdvraag, ook informatie gegeven over eventuele verschillen of overeenkomsten tussen vaders en moeders in ouderlijke steun. Ook is een sterke kant dat er over ongeveer evenveel jongens als meisjes is gerapporteerd, waardoor het homogeen is en de betrouwbaarheid van het onderzoek wordt gewaarborgd. Tot slot is er voorafgaand onderzoek gedaan naar ouderlijke steun, temperament en het verschil van deze variabelen bij jongens en meisjes. Maar dit onderzoek is een van de eerste onderzoeken die de specifieke verbanden onderzoekt en geslacht erbij betreft.

Beperkingen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Een beperking van het onderzoek is dat de gegevens cross-sectioneel van aard zijn, waardoor er geen conclusies getrokken kunnen worden met betrekking tot causale relaties en ontwikkelingen gedurende de tijd. Een andere beperking bij huidig onderzoek is dat enkel gebruik is gemaakt van vragenlijsten, waarbij sociaal wenselijk invullen van de vragenlijsten mogelijk een rol speelt. Ook kan het een rol spelen dat ouders ideeën of opvattingen hebben over hun opvoedgedrag en manier van steun bieden, maar in praktijk in hun opvoeding ander

MOEILIK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

gedrag uitvoeren. Om deze reden wordt voor vervolgonderzoek aangeraden om gebruik te maken van observaties (bijvoorbeeld met video-opnames) in combinatie met vragenlijsten zoals gedaan bij onderzoek van Mesman et al. (2009). Dit voorkomt het sociaal wenselijk invullen van vragenlijsten en kan de validiteit waarborgen door informatie van vragenlijsten te vergelijken met videobeelden. Daarnaast is de vragenlijst voor temperament maar door een relatief klein deel van de ouders ingevuld, waardoor de steekproef mogelijk niet de grotere populatie voldoende vertegenwoordigd. Ten slotte is een beperking dat de steekproef voornamelijk bestond uit hoogopgeleide ouders met een Nederlandse nationaliteit, waardoor deze niet representatief is voor de gehele populatie (Field, 2013). Daarbij blijkt uit onderzoek dat een lagere sociaaleconomische status van ouders samenhangt met minder warmte en steun in de opvoeding (Bradley et al., 2001). Voor vervolgonderzoek is het daarom van belang om te onderzoeken of het vergroten en variëren van de steekproef andere resultaten zal aantonen.

Geadviseerd wordt om vervolgonderzoek te doen naar het verband tussen moeilijk temperament en ouderlijke steun bij oudere jongens en meisjes. De meeste studies richten zich op jonge kinderen waardoor er weinig aandacht is besteed aan dit verband bij oudere kinderen. Wanneer problematisch gedrag behorend bij een moeilijk temperament verergerd naarmate een kind ouder wordt, is het van belang dat meer ouderlijke steun geboden wordt om problemen voor het kind te voorkomen of te verminderen (Paulussen-Hoogeboom et al., 2007). Door deze vervolgonderzoeken kan een beeld geschetst worden waar toekomstige interventies voor de opvoeding van kinderen met een moeilijk temperament op gericht moet zijn.

Conclusie

Centraal in dit onderzoek stond de vraag: “Is er een verband tussen moeilijk temperament van peuters en ouderlijke steun en verschilt dit verband voor jongens en meisjes?”. Geresulteerd is dat er geen verband is tussen moeilijk temperament van peuters en ouderlijke steun. Daarnaast zijn er ook geen verschillen gevonden voor dit verband tussen jongens en meisjes. Er hoeft dus bij het vormgeven van interventies over ouderlijke steun in de opvoedsituatie geen onderscheid gemaakt te worden in geslacht en ook niet specifiek rekening gehouden te worden met het temperament van de peuter.

Referenties

- Amicarelli, A. R., Kotelnikova, Y., Smith, H. J., Kryski, K. R., & Hayden, E. P. (2018). Parenting differentially influences the development of boys' and girls' inhibitory control. *British Journal of Developmental Psychology*, *36*(3), 371–383.
<https://doi.org/10.1111/bjdp.12220>
- Asscher, J. J., & Paulussen-Hoogbeem, M.C. (2005). De invloed van protectieve en risicofactoren op de ontwikkeling en opvoeding van jonge kinderen. *KIAD*, *26*, 16–24.
<https://doi.org/10.1007/BF03060934>
- Avant, T. S., Gazelle, H., & Faldowski, R. (2011). Classroom emotional climate as a moderator of anxious solitary children's longitudinal risk for peer exclusion: A child × environment model. *Developmental Psychology*, *47*(6), 1711–1727.
<https://doi.org/10.1037/a0024021>
- Bates, J. E. (1989). Applications of temperament concepts. In G. A. Kohnstamm, J. E. Bates & M. K. Rothbart (Eds.), *Temperament in Childhood*, (pp. 321-355). John Wiley.
- Black, K., & Lobo, M. (2008). A Conceptual Review of Family Resilience Factors. *Journal of Family Nursing*, *14*(1), 33–55. <https://doi.org/10.1177/1074840707312237>
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss. Volume I Attachment*. Harmondsworth.
- Bradley, R. H., Corwyn, R. F., McAdoo, H. P., & Garcia Coll, C. (2001). The Home Environments of Children in the United States Part I: Variations by Age, Ethnicity, and Poverty Status. *Child Development*, *72*(6), 1844–1867.
<https://doi.org/10.1111/1467-8624.t01-1-00382>
- Bryan, A. E., & Dix, T. (2009). Mothers' Emotions and Behavioral Support During Interactions with Toddlers: The Role of Child Temperament. *Social Development*, *18*(3), 647–670. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2008.00502.x>

MOEILIJK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

Bugental, D. B., & Lewis, J. C. (1999). The Paradoxical Misuse of Power by Those Who See Themselves as Powerless: How Does It Happen? *Journal of Social Issues*, 55(1), 51–64. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00104>

Davidov, M., & Grusec, J. E. (2006). Untangling the links of parental responsiveness to distress and warmth to child outcomes. *Child Development*, 77(1), 44–58. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00855.x>

Delfos, M. (2011). *Ontwikkeling In Vogelvlucht* (5de editie). SWP.

Else-Quest, N. M., Hyde, J. S., Goldsmith, H. H., & Van Hulle, C. A. (2006). Gender differences in temperament: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 132(1), 33–72. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.1.33>

Field, A. P. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS Statistics*. SAGE Publications Ltd.

Gartstein, M. A., & Rothbart, M. K. (2003). Studying infant temperament via the Revised Infant Behavior Questionnaire. *Infant Behavior and Development*, 26(1), 64–86. [https://doi.org/10.1016/s0163-6383\(02\)00169-8](https://doi.org/10.1016/s0163-6383(02)00169-8)

Havighurst, R. J. (1948). *Developmental tasks and education*. University of Chicago Press.

Laukkanen, J., Ojansuu, U., Tolvanen, A., Alatupa, S., & Aunola, K. (2014). Child's Difficult Temperament and Mothers' Parenting Styles. *Journal of Child and Family Studies*, 23(2), 312–323. <https://doi.org/10.1007/s10826-013-9747-9>

Martin, K. A. (2005). William Wants A Doll. Can He Have One? Feminists, Child Care Advisors, and Gender-Neutral Child Rearing. *Gender & Society*, 19(4), 456–479. <https://doi.org/10.1177/0891243204272968>

Mesman, J., Stoel, R., Bakermans-Kranenburg, M. J., van IJzendoorn, M. H., Juffer, F., Koot, H. M., & Alink, L. R. A. (2009). Predicting Growth Curves of Early Childhood Externalizing Problems: Differential Susceptibility of Children with Difficult

MOEILIJK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

Temperament. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37(5), 625–636.

<https://doi.org/10.1007/s10802-009-9298-0>

Olino, T. M., Durbin, C. E., Klein, D. N., Hayden, E. P., & Dyson, M. W. (2013). Gender Differences in Young Children's Temperament Traits: Comparisons Across Observational and Parent-Report Methods. *Journal of Personality*, 81(2), 119–129.

<https://doi.org/10.1111/jopy.12000>

Paulussen-Hoogeboom, M. C., Stams, G. J. J. M., Hermanns, J. M. A., & Peetsma, T. T. D. (2007). Child negative emotionality and parenting from infancy to preschool: a meta-analytic review. *Developmental Psychology*, 43(2), 438–453. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1037/0012-1649.43.2.438>.

<https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1037/0012-1649.43.2.438>.

Pels, T., & De gruijter, M. (red.) (2005). *Vluchtelingengezinnen en Integratie. Opvoeding en ondersteuning in Iraanse, Irakese, Somalische en Afghaanse gezinnen in Nederland*.

Van Gorcum

Pels, T., & Nijsten, C. (2003). Myths and Realities of Diversity in Parenting and Parent-child Relations: A Comparison of Indigenous and Non-indigenous Families in The Netherlands. In L. Hagendoorn, J. Veenman & W. Vollebergh (Eds.), *Integrating Immigrants in The Netherlands. Cultural versus Socio-Economic Integration* (pp. 63-90). Ashgate.

Pitzer, M, Esser, G. Schmidt, M.H. & Laucht, M. (2009). Temperamental predictors of externalizing problems among boys and girls: a longitudinal study in a high-risk sample from ages 3 months to 15 years. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 259, 445–458. <https://doi.org/10.1007/s00406-009-0009-1>

Posner, M. I., & Rothbart, M. K. (2018). Temperament and brain networks of attention. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 373(1744), 20170254. <https://doi.org/10.1098/rstb.2017.0254>

MOEILIJK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

- Putnam, S. P., & Rothbart, M. K. (2006). Development of short and very short forms of the children's behavior questionnaire. *Journal of Personality Assessment*, 87(1), 102–112.
https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1207/s15327752jpa8701_09
- Putnam, S. P., Gartstein, M. A., & Rothbart, M. K. (2006). Measurement of fine-grained aspects of toddler temperament: The Early Childhood Behavior Questionnaire. *Infant Behavior and Development*, 29(3), 386–401.
<https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2006.01.004>
- Putnam, S. P., Sanson, A. V., & Rothbart, M. K. (2002). Child temperament and parenting. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting* (Vol. 1, pp. 255-277). Erlbaum.
- Rohner, R. P., Khaleque, A., & Cournoyer, D. E. (2005). Parental Acceptance-rejection: Theory, Methods, Cross-Cultural Evidence, and Implications. *Ethos*, 33(3). 299-334.
<https://doi.org/10.1525/eth.2005.33.3.299>
- Rothbart, M. K. (1981). Measurement of Temperament in Infancy. *Child Development*, 52(2), 569. <https://doi.org/10.2307/1129176>
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., Hershey, K. L., & Fisher, P. (2001). Investigations of Temperament at Three to Seven Years: The Children's Behavior Questionnaire. *Child Development*, 72(5), 1394–1408. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00355>
- Rothbart, M. K., & Rueda, M. R. (2005). The development of effortful control. In U. Mayr, E. Awh, & S. Keele (Eds), *Developing individuality in the human brain: a tribute to Michael I. Posner*. American Psychological Association.
- Rothbart, M. K., & Bates, J. E. (2006). Temperament. In R. M. Damon & N. Eisenberg (Eds), *Handbook of child psychology social emotional and personality development*, (6nd ed., Vol. 3 pp. 99–166). John Wiley & Sons Inc.
- Sanson, A., & Rothbart, M. K. (1995). Child temperament and parenting. In M. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting*, (Vol. 1, pp. 299–321). Erlbaum.

MOEILIJK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

Spanjaard, H. & Slot, W. (2015). Tijden veranderen, ontwikkelingstaken ook. Een ‘update’ van het competentiemodel. *Kind en Adolescent Praktijk*, 3, 14-21.

<https://doi.org/0.1007/s12454-015-0029-0>.

Stępień-Nycz, M. I., Rostek, I., Białecka-Pikul, M., & Białek, A. (2017). The Polish adaptation of the Early Childhood Behavior Questionnaire (ECBQ): Psychometric properties, age and gender differences and convergence between the questionnaire and the observational data. *European Journal of Developmental Psychology*, 15(2), 192–213. <https://doi.org/10.1080/17405629.2017.1292906>

Tang, S., Xiang, M., Cheung, T., & Xiang, Y. T. (2021). Mental health and its correlates among children and adolescents during COVID-19 school closure: The importance of parent-child discussion. *Journal of Affective Disorders*, 279, 353–360.

<https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.10.016>

Thomas, A., & Chess, S. (1977). *Temperament and Development*. Brunner/Mazel.

Triandis, H. (1988). Collectivism v. Individualism: A Reconceptualisation of a Basic Concept in Cross-cultural Social Psychology. *Cross-Cultural Studies of Personality, Attitudes and Cognition*, 60–95. https://doi.org/10.1007/978-1-349-08120-2_3

Verhoeven, M., Deković, M., Boddien, D., & van Baar, A. L. (2016). Development and initial validation of the comprehensive early childhood parenting questionnaire (CECPAQ) for parents of 1–4 year-olds. *European Journal of Developmental Psychology*, 14(2), 233–247. <https://doi.org/10.1080/17405629.2016.1182017>

Verhoeven, M., Junger, M., van Aken, C., Deković, M., & van Aken, M. A. G. (2010). Parenting and children’s externalizing behavior: Bidirectionality during toddlerhood. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31(1), 93–105.

<https://doi.org/10.1016/j.appdev.2009.09.002>

MOEILIJK TEMPERAMENT, OUDERLIJKE STEUN EN GENDER

Walling, B. R., Mills, R. S. L., & Freeman, W. S. (2006). Parenting Cognitions Associated with the Use of Psychological Control. *Journal of Child and Family Studies*, 16(5), 642–659. <https://doi.org/10.1007/s10826-006-9113-2>

Woodward, K. E., Boeldt, D. L., Corley, R. P., DiLalla, L., Friedman, N. P., Hewitt, J. K., Mullineaux, P. Y., Robinson, J. A., & Rhee, S. H. (2018). Correlates of Positive Parenting Behaviors. *Behavior Genetics*, 48(4), 283–297. <https://doi.org/10.1007/s10519-018-9906-2>

Zimmer-Gembeck, M. J., & Thomas, R. (2010). Parents, parenting and toddler adaptation: Evidence from a national longitudinal study of Australian children. *Infant Behavior and Development*, 33(4), 518–529. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2010.07.004>

Bijlagen

Dataverzameling

Activiteiten op het gebied van dataverzameling vormen een belangrijk onderdeel van mijn leerproces op het gebied van wetenschappelijk onderzoek doen. Voor mijn eigen thesis heb ik gewerkt aan de hand van een al bestaande dataverzameling. Om deze reden heb ik voor een ander project: 'De unieke rol van vaders, moeders en het brein in de opvoeding' onder leiding van Christel Portengen dataverzameling uitgevoerd. Als eerst heb ik een training gevolgd over de opzet van de huisbezoeken en tips en tricks geleerd over het maken van opnames tijdens de observaties. Dit heeft bijgedragen aan mijn professionaliteit omdat ik nu kennis heb over de juiste belichting, geluidskwaliteit, de kinderen goed in beeld houden en jezelf als observator neutraal en buiten de observatie houden, wat verder is geoefend en ontwikkelt tijdens de daadwerkelijke gezinsbezoeken. Vervolgens is er gezocht naar respondenten. Dit deed ik onder andere door flyers op te hangen bij kinderdagverblijven, scholen en buurtcentra. Daarnaast heb ik gebruik gemaakt van mijn sociale netwerk door mensen persoonlijk te benaderen en informatie te plaatsen op mijn social media pagina's evenals mijn LinkedIn pagina. Vervolgens heb ik telefonisch contact opgenomen met eventueel geïnteresseerden wat ik naar mijn mening op een professionele manier heb gedaan. Ik bleef beleefd, probeerde het proces kort en bondig uit te leggen en liet de respondent vrij om te beslissen of zij mee wilden werken. Ik merkte dat ik het contact opnemen in het begin spannend vond, maar daar heb ik mij ontzettend in ontwikkeld en ik neem nu eerder initiatief naar onbekenden. In de fase van de huisbezoeken kwam ik naar mijn mening gemotiveerd over omdat ik bereid was ver te reizen, flexibel was en snel reageerde op contact met mijn begeleider. Daarnaast kwam ik als een geschikte onderzoeker over omdat ik mijn taken goed had voorbereid, kennis had over het onderwerp en vragen van ouders durfde te beantwoorden. Ik merkte aan mijzelf dat ik graag zo goed mogelijk filme en een zo goed mogelijke opname wilde creëren. Wanneer dit niet mogelijk was merkte ik dat dit mij persoonlijk frustreerde. Dit is denk ik een blijk van mijn betrokkenheid en mijn perfectionistische houding, zoals ik mezelf ook als professional in het onderzoeksveld omschrijf. Ik zou graag nog verder ontwikkelen in uitgebreidere manieren van respondenten benaderen, zodat ik nog een groter netwerk opbouw en een groter aantal respondenten zou kunnen verzamelen. Dit vond ik nog moeizaam gaan waardoor ik niet voldoende respondenten heb kunnen verzamelen. Ik heb respect ontwikkelt voor de moeite en inspanning die onderzoekers moeten doen bij het data-verzamelen.